Gymnázium Přírodní škola

Komunitní práce s romskou komunitou ve vesnici Dobrá Voda

Filip Mašek, Karel Vinš, Jindřich Prošek, Jonatán Vnouček, Kristýna Volfová, Františka Simonová, Cecílie Novotná, Timea Pražáková

Konzultant: Magdalena Bartáková

Obsah

Úvod……2

Proč jsme to dělali?……2

Vytyčené cíle……3

Občanské sdružení Český západ……3

Sociální znevýhodnění Romů v souvislosti s romským etnolektem češtiny……5

Průběh práce……7

Tvorba časopisu……7

Pedagogika……8

Co děti baví……8

Výsledky práce……10

Časopis a šablona……10

Čeština romských dětí……11

Na závěr……12

Foto na titulní straně: Eva Haunerová

Úvod

Jen tak na úvod, víte, kde se nachází vesnice, ve které žijí snad nejkreativnějšími děti v České republice? Já to vím už druhým rokem, protože v romské vesnici Dobrá Voda jsem dělal práci už před dvěma lety. Nyní jsem tam v rámci školního projektu jel znova.

V Dobré Vodě je mnoho dětí. Romských dětí. A hodně jich chodí do zvláštních škol, což je v jejich dalším životě velmi přitěžující a znemožňuje jim dělat mnohá zaměstnání. Když jsme ale děti poprvé potkali, došlo nám, že děti nejsou hloupé. Mají neskutečnou fantazii, jsou velmi kreativní a nejsou méně inteligentní. Proč jsou tedy dáváni do zvláštních, neboli praktických škol? To bylo první téma, kterému jsme se chtěli věnovat. A to druhé? Vytvořit časopis. Dětský časopis, kde by se mohla nápaditost dobrovodských dětí plně projevit a připravit podklady pro jeho další vydávání.

Proč jsme to dělali?

Proč jsme to vlastně dělali? Jaká byla naše motivace, co nás k tomu vedlo, čeho jsme chtěli dosáhnout? Hodně neznámých. Pokusím se na ně odpovědět za sebe, jako kapitán skupiny. A na otázky odpovím odpovědí na další otázky.

Takže první zásadní otázka: Proč jsem chtěl jet do Dobré Vody?

> Již před dvěma lety jsme v rámci školního projektu prováděli expediční výzkumy na Tepelsku. Tehdy jsem byl s jednou skupinou také v Dobré Vodě, ale expediční práce se týkala spíše našeho postoje k Romům resp. zjišťovali jsme, jak se změní za čtrnáct dní našeho pobytu v romské komunitě. Zajímalo nás, z čeho pramení předsudky týkající se Romů a rozhodli jsme se prozkoumat hlavně ty naše. Nejdříve jsme si vyplnili test, který reflektoval náš postoj k romské komunitě. Pak jsme studovali romskou historii a kulturu a strávili nějaký čas v Dobré vodě, kde jsme se spřátelili s našimi romskými vrstevníky. Po čtrnácti dnech strávených přímo v romské komunitě jsme si stejný test vyplnili znovu. Náš postoj se po přímé zkušenosti velmi změnil. Tehdy jsme společně s místními dětmi také tvořili animované filmy na náměty dětí z vesnice. Celé se to velmi povedlo a já jsem si odvážel pěkné zážitky a chtěl jsem se za každou cenu vrátit. To se mi splnilo až za dva roky, kdy se rozhodlo o tom, že zase pojedeme dělat expediční výzkumy na Tepelsko. Když se ve škole začalo řešit,jaká budou témata expedičních prací, to už jsem věděl několik věcí: kde to budu dělat, s kým to budu dělat a proč to budu dělat. Ale opravdu jsem nevěděl, CO budu dělat.

Na jaké problémy jsme naráželi v minulé expediční práci?

> Před dvěma lety jsem narážel na několik problémů. Děti, se kterými jsme pracovali, byly neskutečně kreativní, což bylo dobře, ale když už jsme s nimi začali dělat jednu aktivitu, museli jsme děti za chvíli zastavit a přimět je změnit činnost, abychom splnili náš cíl: udělat animované filmy. V praxi to tam mohlo vypadat nějak takhle: Začali jsme vymýšlet příběh na zfilmování. Bylo to skvělé, dítko vymýšlelo výborné zápletky a za několik minut byl filmový námět na světě. Paráda. A už tu byl další příběh, tentokrát o jiných zvířátkách. A hned za ním další a další. Všechny skvělé. Ale my jsme je nechtěli. My jsme chtěli jen ten jeden na zfilmování. A teď šlo o to nakreslit postavičky do filmu. Také to šlo dobře. Ale po chvíli bylo hotovo, a dítě chtělo dále kreslit. Zdálo se nám, že je omezujeme v rozletu, což je škoda. A potom , kdo si má vybírat z 5 různých verzí nakresleného jezevce, když každý je svým způsobem skvělý.

Jak jsem chtěl dosáhnout toho, abychom neomezovali jejich kreativitu?

Stanovil jsem si několik kritérií, která by měla splňovat naše další expediční práce. Za prvé, děti budou dělat ideálně to, co je baví a co jim jde. Ale úplná anarchie to být nesmí! Také to musí být použitelné tak, aby se z toho dal udělat jednotný hmatatelný výstup. A to už jsem tušil, co bychom mohli udělat. Časopis.

Proč zrovna časopis?

První myšlenka zněla asi takto: Budeme si tam s nimi dva týdny hrát a pak to všechno vezmeme a naplníme tím časopis. Paráda. Když si to tak vezmu, tak přesně to jsme udělali, ale trochu složitější cestou. To „hraní" bylo rozděleno do několika programů, kterým se věnovali určití členové expediční skupiny. Dále nastalo přepisování, redakce a korektury. To „vezmeme a narveme do časopisu" v reálu znamenalo několik úmorných hodin ruku v ruce s tetou typografií a strejdou sázecím programem. Takže žádná legrace. Ale vlastně jo. Mě to bavilo.

Jaký to má smysl?

Smysl to má už jen kvůli těm dětem. S těmi jsme tam dva týdny byli a udělali spoustu věcí. A bavilo je to. A nás taky. Dále jsme se pokusili namotivovat další vydávání časopisu a samozřejmě napsali sborník, ve kterém najdete naše závěry z celé práce, jelikož práce na časopisu nám umožnila odhalit problémy s českým jazykem, se kterým měli děti největší problém. A další smysl naší práce? Děti to ohromně bavilo a vytvořený časopis používá sdružení Český západ a bude se znova tisknout.

Co ještě?

A to celé provázel určitý výzkum. Šlo nám o češtinu. České děti ve věku těch, se kterými jsme pracovali (fuj, opravdu jsem napsal „české děti"?) mají jiné problémy s češtinou než ty dobrovodské, což vychází z historických souvislostí. Romové byli za komunismu násilně asimilováni a vznikl tzv. romský etnolekt češtiny. Nyní se romské děti učí jazyk od svých rodičů a mají pak kvůli tomu problémy ve škole a jsou velmi brzy vyřazováni do praktických škol, aniž by byly méně inteligentní. Tyto problémy jsme chtěli odhalit, dozvědět se něco o romském etnolektu češtiny a sepsat návrhy na vhodný způsob doučování romských dětí, které jsme si nakonec v Dobré Vodě sami naplno vyzkoušeli.

Takže…

to dopadlo perfektně. Díky všem.

Filip Mašek, kapitán skupiny

Vytyčené cíle

- Vytvořit první číslo časopisu Dobrá Voda denně doma
- Vytvořit podklady pro další vydávání časopisu, tzn. jednoduchou šablonu
- Odhalit problémy dětí s českým jazykem a navrhnout vhodná doporučení pro doučování

Občanské sdružení Český západ

Pro naši práci měla zásadní význam podpora místního občanského sdružení Český západ. Český západ a jeho vznik byl podpořen trapisty z kláštera Nový Dvůr. Když mniši trapisté poprvé přišli do Dobré Vody a viděli,v jakém stavu je tamní romská komunita, chtěli ji nějak pomoci. Pomohli proto se založením sdružení, které 17. prosince 2001 vzniklo a další rok začalo aktivně pracovat v Dobré Vodě. Mezi zakládajícími členy byli Ján Dunček, který je zástupcem dobrovodských obyvatel, Jan Lego a Karel Podsedník.

Ze začátku Český západ dával práci hlavně mužům, kteří pomáhali při stavbě trapistického kláštera, ale postupně se začaly dělat i aktivity pro děti a ženy. Když přišla Jana Kosová, která je v současné době projektová manažerka projektu Místní a profesní rozvoj Českého západu, začala se více uplatňovat skupinová práce. Doufala, že tímto se Romové naučí své problémy řešit a postupně brát svůj život do vlastních rukou. Sociální pracovníci do Dobré Vody totiž nepřicházejí s jasnou vizí, ale naslouchají jejím romským obyvatelům a spolu s nimi plní jejich sny a nápady. Například když rodiče chtěli hřiště pro své děti, pracovníci jim pomohli s jeho realizací a dohromady ho postavili.

Rok 2003 byl významný pro otevření krejčovské a tkalcovské dílny. Výrobky dobrovodských žen z těchto dílen se začaly prodávat na trzích například v Plzni nebo Toužimi. Také byl otevřen internetový obchod, který tyto výrobky nabízí. Zřízena byla i keramická dílna s kurzy keramiky.
Svoje cíle má Český západ určené pro skupinu 86 členné romské komunity v obci Dobrá Voda, kde žijí v panelovém domě se čtrnácti byty. Český západ se také snaží provozovat terénní sociální pomoc ve třech dalších lokalitách v blízkosti Dobré Vody.

Obec Dobrá Voda je 10 kilometrů od měst Teplá a Toužim a 2 kilometry od kláštera trapistů v Novém Dvoře. V obci není obchod, restaurace ani žádné jiné kulturní vyžití, lokalita je odříznuta od společnosti. Český západ tedy usiluje o vytvoření podmínek pro zkvalitnění života v obci. Snaží se o změnu v jak samotných obyvatel, tak komunity jako celku a také chce změnit pohled většinové společnosti.
V roce 2001 byla v Dobré Vodě téměř 100% nezaměstnanost, všechny děti na druhém stupni základní školy navštěvovaly zvláštní školu a často ji zanedbávaly (záškoláctví) a v obci byla také kriminalita. Panelový dům, ve kterém žijí lidé z romské komunity, byl v havarijním stavu, ve vesnici byl nepořádek a panovaly v ní špatné až nepřátelské sousedské vztahy.

Všechno tohle se změnilo do roku 2010. Nezaměstnanost klesla na 70%, více než polovina dětí na druhém stupni základní školy začala chodit na klasické základní školy. Děti začínají trávit aktivně svůj volný čas. Tomu také pomohl první komunitní projekt „Sloni za dětmi“, který byl nápadem dobrovodských dětí. V opuštěném zábavním parku byli opuštění dřevění sloni. Děti tedy napadlo, že by se mohli sloni zabydlet u nich před panelovým domem. Začaly o svém nápadu mluvit a za chvíli na něm pracovala skoro celá komunita. A neskončilo se jen u akce „Sloni za dětmi“. Panelový dům se nakonec podařilo společnými silami opravit a obyvatelé Dobré Vody začali společně zkrášlovat významná místa ve vesnici, například křížky, altánek, cestičku před panelovým domem nebo rozbořenou zídku.
Cílem komunitní práce Českého západu je jednak navození sociální změny, která bude trvalá a vycházející zevnitř komunity, ale i napomáhání ke zplnomocnění příslušníků komunity tak, aby se její členové stávali vědomými svých vlastních kvalit a své síly a tyto objevené kvality pak mohli ověřit ve svém vlastním životě. Aby měli příležitost zažít, že jsou schopni řešit své problémy vlastními silami, že to oni řídí svůj život. Dále chce sdružení pomáhat tak, aby poskytnutá pomoc od komunitních profesionálních pracovníků byla postupně předávána lidem přímo z komunity. Tímto přístupem se jejich práce asi nejvýznamněji liší od jiných typů sociální pomoci fungující v našem státě.

Sdružení chce dosáhnout probuzení diskuze o různých problémech v komunitě, také podpořit jejich zájmové aktivity, kterými jsou tanec, hudba a sport. Tak vznikly samostatné taneční a fotbalové kroužky. Český západ podporuje i dobré sousedské vztahy a dosahuje tím například svátkem sousedů. Je to mezinárodní svátek, kdy se setkávají sousedé ve vesnici, aby se lépe poznali, také si povídají o místě, kde žijí a sdělují si svoje nápady na jeho zlepšení.

Jak jste si již mohli přečíst, Český západ chce co nejvíce spojit dohromady obyvatele Dobré Vody. Dělá pro tamní Romy mnoho aktivit, počínaje veřejnými brigádami až po hry s dětmi. Snaží se zapojit dospělé do programů pro nejmenší, společně opravují prostranství ve vesnici. Pracovníci sdružení

pracují na tom, aby Romové v komunitě přeměnili své sny ve skutečnost. Při svém přístupu důvěřují každému jednotlivci, pracují s tím, co lidi sami chtějí, co se jim líbí, do čeho vkládají naděje a baví se s nimi o tom. Podporují je v práci, aby jí co nejvíce dělali vlastními silami. Snaží se vytvořit takovou situaci, aby lidé nalezli své schopnosti a síly, naučili se vyjadřovat své názory a potřeby, překonali pasivitu a nevíru a začali rozvíjet své potenciály ve společnosti.
Chtějí pomoci obyvatelům panelového domu v Dobré Vodě mít život ve vlastních rukou.

Kristina Volfová

Za pomoc s přípravou této kapitoly děkujeme Janě Kosové
Zdroje informací: http://www.cesky-zapad.cz/

Sociální znevýhodnění Romů v souvislosti s romským etnolektem češtiny

Na začátku naší práce bylo třeba se s danou problematikou hlouběji seznámit. O historických kontextech současné situace romského etnolektu češtiny jsme toho mnoho nevěděli a je jistě vhodné naši práci uvést tímto teoretickým shrnutím.

Okolnosti vzniku romského etnolektu češtiny

Proč jsou v dnešní společnosti Romové ve vzdělání a práci znevýhodňováni, přesto že jsou to lidé se stejnými schopnostmi, potenciálem a inteligencí jako třeba já? Proč je tato nemalá národnostní menšina (15 000 – 30 000 osob) sociálně vylučována na okraj společnosti? Na tyto otázky není snadné odpovědět. Je mnoho důvodů, proč k tomu dochází a všechny spolu více či méně souvisí. Rád bych proto začal krátkou a stručnou historii Romů a jejich jazyka. Romové pocházejí z Indie, odkud odešli již před staletími. Když opouštěli Indii, odnesli si sebou i svůj jazyk, který se postupně začal štěpit na další různé formy, podle toho kudy Romové procházeli a kde se usadili. Jenže Romský způsob života a jejich odlišný vzhled se více či méně nelíbil původním obyvatelům. Romové žili často v uzavřených skupinách s vlastní pravidly, řečí a tradicemi, tím mohli vyvolávat strach a nejistotu u původních obyvatel, kteří na ně často naprosto neoprávněně svalovali vinu za různá neštěstí, od požárů po mor. Romové se brzy setkali, se značným odporem, v 16. století začaly v Evropě vstupovat v platnost proti romské zákony, které se velmi krutě snažily Romy vypudit, odstranit, nebo násilně asimilovat. Za druhé světové války byli nacistickým Německem pronásledováni stejně tvrdě jako Židé a většina Romů žijících v Čechách byla vyvražděna v nacistických vyhlazovacích táborech. Po skončení války nahradil komunistický režim české Romy, Romy ze Slovenska, Maďarska a jiných zemí, protože je potřeboval jako pracovní sílu. Tím se do Česka dostalo hodně Romů, kteří díky tomu, že na Slovensku a v Maďarsku nebyly tak silné asimilační proudy, uměli často lépe romsky než slovensky či maďarsky, natož česky. A tím se dostáváme k problému s češtinou.

Tito Romové si tedy museli osvojit češtinu. Vznikal však romský etnolekt češtiny. Etnolekt je neustálená forma nevlastního jazyka. „Romský etnolekt češtiny je tedy česká fonetika poznamenaná romskou výslovností, jsou to gramatické modely a sématická pole romských slov vyjadřované českými prostředky.“(Hübschmannová, 1993, s.68)

Romové si začali osvojovat češtinu, kterou slyšeli od lidí na ulici či v sousedství od Čechů, v zaměstnání apod. Význam mnoha českých výrazů spíše tušili, než aby jim plně rozuměli. Touto češtinou se sami vyjadřovali, ale do jejich sdělovacího procesu se jim stále promítala struktura romského jazyka.

„Zapomenout jeden jazyk není podmínkou pro to, aby si člověk osvojil jazyk druhý! Násilná asimilační politika uvrhla mnoho Romů do jazykového, kulturního a v důsledku toho i do etického vakua. Vlastní komunikační hodnoty Romů rozvrátila, znehodnotila, čímž ztížila přijetí a zvládnutí hodnot neromských. Kultivace komunikační symboliky je záležitost mnohogenerační. Je pravda, že s každou generací se Romové posunují blíže k normám českým, ale ztráta vlastní kulturně – komunikační

symboliky tento proces spíše zatěžuje, než aby jej zrychlovala či usnadňovala.„ (Hübschmannová, 1993, s.69.)

„V etnickém jazyce je vyjadřována a uchovávána kultura skupiny. Kultura je specifická historická zkušenost etnické skupiny. Zvláštní společenská struktura skupiny, v níž se jazyk a kultura dennodenně reprodukují, posiluje psychickou determinaci každého jedince právě oním jazykem a kulturou. Násilná asimilace představuje tedy nejen dezintegrující a dezorientující zásah do etické pospolitosti, ale zároveň i rozvratný zásah do osobitosti každého jejího příslušníka. I když etnická minorita přestává pěstovat vlastní jazyk a kulturu ať ve snaze o společenské přijetí, o ekonomické výhody či pod asimilačními tlaky, neznamená to, že se jí podaří okamžitě, zhltnout' jazyk majority." (Hübschmannová, 1991, s.3)

Tím, že Romové přejali češtinu od nižších vrstev české společnosti a to ve špatné kvalitě, nastal zásadní problém. Děti a mladší generace již téměř neznají romštinu, ale špatně ovládají češtinu, která je jim předávána od narození ve formě etnolektu. Také bychom ovšem neměli zapomínat, že komunikační styl Romů je odlišný od stylu majoritní společnosti.
Málo kdy najdete Roma, který by si s vámi chtěl psát, místo toho si raději bude povídat. Romové totiž preferují osobní styk, mají totiž velice dobře vyvinutou schopnost empatie, která je důležitou částí jejich komunikace. Při rozhovorech Roma s Romem putuje neuvěřitelné množství neverbálních informací ,a proto se nám může zdát,že jim nerozumíme, protože tyto informace nevnímáme tak dobře. A oni si zatím rozumí skvěle. Proč neradi píší? Romové nikdy neměli psanou podobu romštiny, tudíž je pro ně psaní v celku novou a cizí záležitostí. V romské kultuře byla naopak velmi vysoká úroveň tradice vyprávění a poezie zpívané v písních. Ano ,existuje psaná podoba romštiny, ale ta není starší než pár desítek let a ještě k tomu je založená na češtině.

Dopad používání romského etnolektu češtiny na děti

Vše co bylo řečeno, má silný dopad na děti. Děti ,které většinou nechodí do školky, se nesetkávají s dětmi z majoritní společnosti a vstřebávají špatnou češtinu od svého okolí v romských komunitách, čímž se jazyková bariéra s majoritní společností prohlubuje. Poté děti nastupují do školy, kde prožívají komunikační šok. Slovní zásoba průměrného prvňáčka je 2000 až 3500 slov, u romských dětí pouhých 400 až 800 slov.(Balvín,J.: Bariéry a negativní jevy v životě a vzdělávání Romů. Hnutí R, Ústí nad Labem 1996, str. 30) To s sebou přináší riziko posměchu ostatních dětí a neporozumění si s učiteli, což může vyvolat trvalou komunikační bariéru. Všechny tyto jevy zapříčiňují, že děti ve škole zaostávají a jsou přemisťovány do Praktických škol ("Zvláštních").

Romi

Naštěstí již dnes existuje projekt, který se snaží tento problém řešit. Projekt ROMI je první rozsáhlá databanka romského etnolektu češtiny a je podporovaný ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy a Evropskou unií. Tento projekt sbírá mluvené a psané projevy romského jazyka a tím se snaží najít hlavní problémy s používáním češtiny a přijít na to jak by se mělo postupovat při jejich odstraňování. Na tento projekt jsme se pokusili navázat a ověřit si některé jeho výsledky v praxi.

Jonatán Vnouček

Literatura

Hübschmanová M.: *Šaj pes dovakeras* (Můžeme se domluvit). Olomouc: Pedagická fakulta UP Olomouc, 1993

Balvín,J.: Bariéry a negativní jevy v životě a vzdělávání Romů. Hnutí R, Ústí nad Labem 1996

Závěrečná zpráva výzkumného projektu, Analýza postojů a vzdělávacích potřeb romských dětí a mládeže, GAC, Praha, listopad 2007

Průběh práce

Tvorba časopisu

Tvorba časopisu byla hlavní náplní naší expediční práce. Snažili jsme se o to, aby nápady i realizace byly hlavně v rukou dobrovodských dětí a my abychom jim jen pomáhali a bděli nad tím, aby práce opravdu směřovala k cíli. Děti si mohly vymyslet , co chtěly, jen když se to dalo potom naskenovat a použít. Jinak byly stanovené jednotlivé programy, do kterých se děti zapojovaly podle zájmu.

Reportáže
Cíle: Pomocí reportáží jsme se snažili zachytit život ve vesnicích Dobrá Voda a Nová Farma.

Nejdříve jsme udělali rozhovor s dětmi, aby si samy vyzkoušely, jaké to je, když se potom někoho budou ptát. Poté jsme se domluvili s lidmi, kteří s námi rozhovor budou ochotni udělat. Děti si samy napsaly, na co se chtějí ptát. Samotné rozhovory se nahrávaly na diktafon a poté přepisovaly. Zároveň se poblíž pořád pohyboval někdo z fotografického programu a fotil reportážní snímky.

Závěr: Z tohoto programu vzniklo mnoho zajímavých výstupů a zkušeností. To, že si děti pečlivě připravily otázky, jely do soudní vesnice, rozhovor nahrály a potom společně s námi přepsaly, to byl obrovský úspěch.

Výtvarný program
Cíle: Nakreslit s dětmi nějaké obrázky do časopisu, případně komiksy nebo ilustrace k pohádkám, které děti psaly.

Každý den začal kreslením. Nakreslily se spousty obrázků. Druhý den dopoledne se obrázky vybíraly. Vybrané obrázky se pak naskenovaly do elektronické podoby.

Výsledek: Vznikly ilustrace k pohádkám, tři komiksy a mnoho obrázků do časopisu.

Pohádky
Cíle: Napsat s dětmi pohádky do časopisu a při tom s nimi procvičovat psaní a češtinu.

Každý den, hned jak se děti vrátily ze školy, jsme s nimi začali psát pohádky. Stačilo se jen ptát, jak to bude pokračovat, co se teď stalo atd. Někdy pohádku vyprávěly úplně samy a někdy jsme z nich nedostali jedinou kloudnou větu, i když měly pohádku v hlavě. Když pohádky psaly v ruce, bavilo je to míň. Když jsme přinesli počítače, hned se přihrnula hromada dětí, že chtějí psát pohádku. Akorát to trvalo hrozně dlouho, než našly jedno písmeno. Nejlepší bylo si pohádku nechat diktovat, to je bavilo hodně a šlo to i rychle. Nejzajímavější pohádky pocházely od těch nejmenších.

Závěr: Mnohem radši děti používají mluvený projev než psaní.

Fotografování
Cíle: Naučit děti alespoň základy fotografování, získat fotky do časopisu, udělat fotoromán.

K dispozici jsme měli čtyři kompaktní fotoaparáty a dvě digitální zrcadlovky. Nejdříve jsme jim dali do ruky aparát a učili je, jak se s ním zachází. Z přístrojů byly děti více jak nadšené. Fotoromán jsme neudělali, protože nebyl zájem. Fotili jsme fotky do časopisu, kdy děti fotily prostě jen to, co jim přijde zajímavé. Na konci programu děti dostaly fotoaparáty na den domů. To bylo pro ně něco

neuvěřitelného a byly velmi rády. O přístroje se staraly výborně, nic se nerozbilo. Braly to jako velkou zodpovědnost, vždy držely fotoaparát tak, jak jsme jim ukazovali, vždy ho uklidily zpět do obalu, nikomu jej nepůjčily.

Závěr: Další povedený program. Fotky jsou úžasné, ještě když jsou v černobílé verzi. Krásně prostřednictvím fotek dokážou reflektovat svůj běžný den.

Hudební program

Cíle: Nacvičit s dětmi vybrané písničky (ideálně ty, co se pořád opakují)
Vyrobit hudební nástroj (bubny)
Naučit někoho na kytaru

Vybrali jsme několik písní, které se opakovaly (zpívali jsme text a děti ho opakovaly) nebo se ho naučily.
Dále jsme zpívali a předváděli písně ukazovací (Co se zpívá, to se ukazuje). Děti se je brzy naučily a zpívaly je s námi. Také jsme vyrobili bubny z předmětů denní potřeby, které jsme měli k dispozici. S dětmi jsme pomocí bubnů vyjádřili jednoduché rytmy. Žádnou písničku jsme nevymysleli, protože to děti nebavilo. Nakonec jsme pomocí bubnů a kytary nahráli vlastní píseň, kterou vymyslela jedna z členek naší skupiny.

Závěr: Hudební program se velmi povedl. Když jsme po dvou dnech přijeli zpět do Dobré Vody, slyšeli jsme děti i jejich maminky, jak si s nimi zpívají písničky, které jsme je naučili my. Dokonce přidávali i další hlasy.

Filip Mašek, Timea Pražáková

Pedagogika

Příprava

Když jsme se dozvěděli o projektu, napadlo nás, že se vlastně nikdo pořádně nezabývá, tím jak romským dětem pomoct. Rozhodli jsme se, že bychom mohli projekt ROMI obohatit o naše poznatky a zkušenosti vrstevníků. Chtěli jsme zjistit, jaký vztah mají ke škole a jaká forma učení jim nejvíce vyhovuje. Náš nápad jsme konzultovali s vedoucí projektu Zuzanou Bedřichovou, která nám poskytla nějaké ukázky z projektu.
Také jsme chtěli vyzkoušet s romskými dětmi školu hrou. Navštívili jsme Simonu Pišlovou, která je vyučující na pedagogické fakultě UK a zabývá se didaktickými pomůckami pro vyučování českého jazyka . Poskytla nám několik her a nápadů, které jsme později ještě doplnili.

Sbírání poznatků

Při práci s dětmi jsme se snažili si všímat, co dětem dělá problém, jestli se ho snaží nějak řešit, jaký způsob poznávání nových věcí jim vyhovuje, jak pracují ve skupině či jednotlivě, co je tak obecně baví atd. Každý den dopoledne jsme zpracovávali výsledky a materiály z předchozího dne. Psali jsme si deníky. Zapisovali jsme si všechno, čeho jsme si během práce ale i her s dětmi všimli.

Františka Simonová a Cecilie Novotná

Co děti baví

Následující kapitoly o tancování a o hudbě se sice přímo netýkají českého jazyka, ale toho, co děti nepřehlédnutelně baví, čím doslova žijí. Máme–li objektivně psát o zájmech, kterých jsme si u dobrovodských dětí všimli, pak tyto kapitoly nesmějí chybět.

Tancování

Tak jako se v jiných vesnicích hraje fotbal, v Dobré Vodě se tancuje. Tancují zde malí i velcí, žijí tím. Je vidět že je tanec baví a mají ho rádi. Když jsme byli v Dobré Vodě na expedici, taneční soubor zrovna nacvičoval na festival. Chodili jsme se na tancování dívat každý večer. V jejich tanci se prolínaly různé taneční styly, jako například Hip Hop, Latinskoamerické tance, breakdance, cikánské tance a další. Jejich tanec se od toho našeho lišil tím, co do něj dávali. Když jsme se na ně dívali, tak nám došlo, že i přesto ,že tancovat taky umíme, náš tanec nebude nikdy mít takový náboj jako ten jejich. Dávali do toho duši i přesto, že to byly třeba malé děti. I malé cikánské děti umí dobře používat celé tělo při tancování. A malými dětmi myslím třeba sedmileté. Když si s nimi zkusíte zatancovat ,je to také něco jiného, jste v jiném prostředí a u jiných lidí,ale určitě to na vás působí pozitivně.

Timea Pražáková a Kristina Volfová

Hudba

V Dobré Vodě jsem měl na starosti hudební program. Hudbu zde mají všichni rádi, to se nedalo přehlédnout. Ale bohužel místní děti nemají mnoho příležitostí talent rozvíjet, v komunitě, myslím, nikdo nemá ani žádný hudební nástroj. Pokusím se napsat o romské hudbě trochu v širším kontextu.

Jak jste se již mohli výše dočíst, v historii to tu Romové neměli lehké. Vyvražďování a vystěhovávání romskou kulturu vážně poškodilo, a ačkoliv si mnoho Romů myslelo opak, příchodem komunismu to nekončilo. Komunisté se snažili násilnou asimilací z Romů udělat tzv. "čechoslováky"; vyhladit romskou menšinu ne tím, že je pošlou do lágrů, nýbrž tím, že jim vezmou to romské, co je činí menšinou. Romové to vítali, protože je konečně někdo bral jako lidi a snažil se jim najít práci, ale často si neuvědomovali dopad asimilace na jejich kulturní dědictví. Do jisté míry se komunistům asimilace podařila, vlastně spíš "poloasimilace" - to romské totiž z velké části opravdu zmizelo. Ovšem to české nepřibylo, takže romské etnikum bychom po pádu režimu přirovnali spíše k sociálně nejslabšímu článku společnosti, než k zemědělcům a továrníkům, kterým se zřejmě podle původních představ komunistů podobat mělo. Také všudypřítomná cenzura vyjadřování v kultuře obecně moc neprospívala. Romští hudebníci byli sice méně stíhaní, než "bigbíťáci" - dokonce je režim na venek i podporoval - nicméně říct, že komunismus podporoval romskou hudbu by nemělo přílišnou relevanci.

V současné době naštěstí nehrozí žádná cenzura hudby (ačkoliv jsem slyšel i věci, kterým by trocha cenzury vůbec neuškodila) a romská hudba, ačkoliv již v dost jiné podobě, se dále rozvíjí společně se soudobými trendy. Vděčným příkladem je třeba skupina Gipsy.cz, která dosáhla na české scéně velké obliby. Gipsy.cz kombinují romskou lidovou hudbu s hip-hopem a podle některých názorů výrazně zlepšují vztahy mezi Romy a většinovou společností. Hrají nejen v České republice, ale i v cizině a velké oblibě se můžou těšit snad všude na světě. Romská hudba totiž má co dát a byla by velká škoda na ní zanevřít.

Mezi další současné romské hudební skupiny patří třeba Bachtale Apsa, která se tradiční romské hudby drží poněkud více, než Gipsy.cz. Jejich frontmanem je nevidomý akordeonista, zpěvák a skladatel Mário Bihari. Dále jistě stojí za zmínku skupina Connection. Ta kombinuje řadu stylů, jako soul, jazz, funky, ale i R'n'B a do všeho přimíchává romskou náturu, tak charakteristickou pro toto svérázné etnikum. Dovolil bych si zde odbočit a poznamenat, že ona romská povaha se odráží sice ve všem, co dělají, ale v hudbě a divadle asi nejvíc. A to je právě to, na co "gádžové" neberou moc ohled, když Romy kárají za jejich neukázněnost v civilním životě a naopak na vystoupeních po nich žádají divokou nespoutanost, bez které se romská hudba hrát nedá. My jakožto majorita prostě nechápeme to, že oni jsou moc živelní na to, aby dokázali své emoce ventilovat jen takto strojově. Koneckonců to ani my, co je káráme ,nedokážeme - jsme totiž lidmi, ne stroji.

Teď bych přešel k našemu projektu. Nás zajímalo, jak se místní v Dobré Vodě, která se od běžných

romských komunit (někdy skoro až ghett) poměrně zásadně liší - o čemž se můžete dočíst více v jiných kapitolách - staví k původní romské kultuře (zejména hudbě) a jestli se jim něco zachovalo. Dozvěděli jsme se, že jedna z pracovnic Českého Západu má něco jako romský zpěvník. Bohužel se nám nepodařilo o tom zjistit více. Když jsme se bavili s místním dorostem, tak vyšlo najevo, že jejich vztah k lidové romské hudbě by se dal poměrně úspěšně přirovnat ke vztahu nás, Čechů k dechovce. Nicméně na jejich každopodvečerní "tancovačce" (nemám ponětí, jak lépe to nazvat; snad by se tomu dalo říkat diskotéka, ale ani to by nebylo přesné) se pouštěla především elektronická hudba s výraznými motivy hudby romské. Tento jev není nijak překvapivý - existuje mnoho skupin, které kombinují hudbu lidovou s hudbou populární moderní. Ovšem tohle bylo spíše než kombinování dvou stylů jen "zremixování" (přidání elektronických "bicích" a jiných prvků charakteristických pro soudobou taneční hudbu a různých efektů) té původní romské hudby. Možná to bude tím, jakou má romská hudba obrovskou náturu. Z toho můžeme usoudit, že mezi Romy nevymizela láska k jejich hudbě a tudíž i k jejich etniku jako takovému, což je rozhodně dobře. Mezi zdejšími kluky se uchytil spíše hip-hop, zejména pak jistý pan Rytmus, ale když jsem se jich ptal na Gipsy.cz, vypadali skoro až jakoby se styděli. Teď mě docela mrzí, že jsem toho o hudbě nezjistil víc, protože to mohlo být velice zajímavé. Ale asi bych stejně nebyl schopný to zjistit, protože nejsem ten typ člověka, co se jim dokáže natolik dostat pod kůži.

Byli jsme velice příjemně překvapeni, když během našeho pobytu v Dobré Vodě paní učitelka přišla, že je dole v kuchyni nějaký muzikant a když přinesu kytaru, tak nám zahraje. Byl to syn paní Baizové (pracovnice Českého Západu) a trošku se styděl. Tedy vlastě se trošku hodně styděl. Ale nakonec nám zahrál a zazpíval romsky a byl to opravdu zážitek. Takový hlas jsem ještě neslyšel - tak plný a hlasitý, nejde to úplně dobře popsat, to byste museli slyšet. Hrál samozřejmě bez trsátka. Zpětně jsme se dozvěděli, že má i skupinu, se kterou vystupuje na různých festivalech a zábavách.

Jak už jsem se dříve zmínil, dobrovodští provozují jistou formu diskotéky a mají dokonce i taneční soubor, který měl v den našeho odjezdu do Prahy vystoupení v na festivalu Teplé. Ta diskotéka byla vlastně zkouška, ale pojatá trochu jiným způsobem, než jsme zvyklí. Tanečnicím a tanečníkům nedělalo problém nás na tu diskotéku přizvat a kolegyně se naučily mnohé ze zdejších tanců.

Jindřich Prošek

Výsledky práce

Co se nám tedy podařilo udělat? První číslo časopisu vzniklo, opravdu se povedlo. Dovolím si vypíchnout například několik podařených rozhovorů, recepty dobrovodských kuchařek a v neposlední řadě taky spoustu fotek samotných dětí. Pokud o něj máte zájem, napište na filip.mmasek@gmail.com.
S časopisem souvisí také vytvořená šablona, kterou už má o.s. Český západ k dispozici. Očekáváme další spolupráci, pokud se děti rozhodnou tvořit další čísla.
Sepsali jsme naše poznatky o češtině romských dětí a také návrhy na způsob doučování. Není totiž vůbec těžké začít s dětmi pracovat tak, jak by to potřebovaliy. Jak již bylo řečeno, jsou chytré, ale brzdí je jejich čeština.

Časopis a šablona

Časopis jsme tedy vytvořili, má 28 stránek formátu A4 a pokud si ho přečtete, měli byste mít docela dobrý přehled, jak to v Dobré Vodě probíhalo. Grafická tvorba časopisu probíhala průběžně v programech Publisher 2010 ze sady Microsoft Office a Adobe Photoshop. Žádný větší problém jsme nezaznamenali, programy se osvědčiliy a mohu je jen doporučit. Výsledné PDF jsme oboustranně

černobíle vytiskli. První stránka byla na barevný papír, časopis tak lépe působil. Poté jsme ho sešili sešívačkou a přelepili barevným pruhem a vytvořili tak jednoduchou vazbu. Za podpory Českého západu se nám podařilo udělat 10 čísel přímo v Dobré Vodě, takže děti měly své články, obrázky a fotky hned u sebe. O časopisy se tam skoro popraly, každý chtěl své vlastní číslo. Po dalších korekcích jsme zaslali Českému západu soubor k tisku, aby ho mohl dále šířit. Také je umístěn na jejich webových stránkách.
Šablona je vlastně jen grafika časopisu bez článků. Pokud se Český západ rozhodne vytvářet s dětmi další čísla, jsme připraveni pomoci.

Filip Mašek

Čeština romských dětí

Poznatky
V Praze jsme si od všech vybrali jejich deníky a sepsali jsme shrnutí všech našich postřehů. Vyšlo nám, několik hlavních poznatků.

U romských dětí se většinou stává, že se velmi brzy dostanou do zvláštní školy. Hlavním důvodem jsou problémy s českým jazykem. Rozhodli jsme se, že s dětmi budeme psát různé pohádky, příběhy a reportáže, abychom sami objevili alespoň některé chyby, které děti dělají.

Při psaní dětem dělalo problém rozdělování jednotlivých slov. Špatně psali např. sviti = svítí, slůničko =sluníčko nebo sosedka = sousedka. Když děti neví, jak se píše určité slovo, napíší ho tak, jak ho slyší. Stávalo se, že děti například vyměňovaly ý za ej př. zlej, smutnej, veselej.

Romské děti mají malou slovní zásobu, při mluvení používají hodně pomocná slova jako např. třeba, no a jako, či slovo opíší, nebo ho k něčemu přirovnají. Myslíme, že je velká škoda, že ve škole při vyučování nemá učitel čas, aby si s dítětem sedl k jeho práci a postupně ji společně opravili. Romské děti potřebují cítit, že o výsledek jejich snažení někdo stojí. Vhodné by bylo si s dětmi třeba předčítat nahlas, rozšiřuje se tak slovní zásoba.

Romské děti nejsou schopné pracovat tak, jak jsme zvyklí u jiných dětí. Když chceme po dítěti, aby samo něco vytvořilo, můžeme mu zadat práci a pak klidně na nějakou dobu odejít. Je nutné mu dát jasně najevo, že stojím o jeho výsledek. Dítě ví, že se za chvíli vrátíme a tak práci většinou udělá, protože vnímá náš zájem. Dětem nedělá problém začít nějakou práci naprosto samostatně např. něco napsat, nakreslit, ale po nějaké chvíli práci vzdají, protože necítí zájem o práci. U některé práce s dětmi např. kreslení, vyrábění (u psaní to nejde) je lepší zvolit práci ve skupině. Romské děti ji mají raději, ale nevydrží u ní dlouho, pokud je k tomu někdo nevede.

Je zajímavé, že děti nebavilo psát, ale jakmile jsme vymysleli nějaký originální způsob, např. jsme jim půjčili počítač, hned je práce začala bavit a přetahovaly se, kdo začne. Při práci s dětmi se nám dost často stávalo, že se dětem nechtělo něco udělat, protože měly dojem, že by se jejich výsledek nikomu nelíbil. Například jsme dítě poprosili, zda by nenakreslilo sluníčko. Řeklo, že to neumí. Když jsme ho ale postrčili, nakonec sluníčko přece jen nakreslilo. Jakmile to uviděl někdo jiný, okamžitě sluníčko zkopíroval, protože viděl, že se nám líbí.

Všichni jsou hodně všímaví vůči ostatním. A jejich komunita žije vlastním životem, který oni vytvářejí, je to vlastně taková jedna velká rodina. Jakmile se mezi obyvateli romské komunity stane nějaký malér, jak se říká, jeden za všechny, všichni za jednoho.

Při rozhovoru s některými Romy jsme si všimli, že mají jistou nedůvěru sami v sebe, pokud se baví o studiu. Často si myslí, že školy pro ně jsou nedostupné, že nemají na to, aby šli na vysokou školu nebo třeba i jen na střední. Přitom jsou to často velice chytří lidé, kteří by se na tu či onu školu dostali. Tato

věc může být vysvětlena mnoha způsoby např. Romům je již dlouhá staletí říkáno, že na to nemají, nebo za to může strach z odlišnosti v komunitě. K tomuto se připojí také zkušenost z neúspěchu.

Doporučení pro učitele

Při naší práci s dětmi nás napadlo několik doporučení pro učitele.

Jak vyplývá z předchozího shrnutí, dětem dělá problém dobře porozumět. Bylo by dobré, kdyby se učitelé snažili více kontrolovat, zda romské dítě přesně rozumí zadání. Ověřovat klidně i několikrát, protože někdy děti řeknou, že všemu rozumí a přitom nechápou, co se po nich chce, ale nedají to najevo, protože nechtějí vypadat hloupě.

Problému s malou slovní zásobou a s nepřesným chápáním slov je třeba předcházet už od školky, pokud romské dítě do školky přijde, a nebo hned v první třídě.

Na to navazuje i druhý problém, některé romské děti mají. Nižší sebevědomí. Ve škole to může být trochu problém, děti se pak bojí, nerady se ptají, když něco nechápou. Také mají pocit, že oni, jako Romové nemají šanci se nikam dostat, vystudovat nějakou školu nebo si sehnat dobrou práci. Mají za to, že na to nemají. Učitel má možnost jim sebevědomí trochu zvyšovat. Třeba jim klást jednoduché otázky, na které je jasná odpověď,a dávat jim možnost před ostatními mluvit o něčem, co je zajímá a o čem hodně vědí. Připadá nám, že zažít ve škole úspěch, je zvláště pro malé děti na prvním stupni velmi důležité.

Dalším hlavním problémem romských dětí, je rozdělování slov a diakritika. Většinu slov píší přesně tak, jak je slyší.

Jistě by pomohlo procvičovat dělení slov a diakritiku hned na začátku školní docházky. Během našeho pobytu v Dobré Vodě jsme měli během doučování a psaní úkolů zkušenost s tím, že děti raději pracují ve dvojicích nebo v menších skupinkách, než samy. Děti se rády učí tak, že si jednoduše s dítětem sedneme nad daným úkolem a povídáme si s ním o tom. Většinou děti u práce nevydržely, pokud jí dělaly samostatně, ale pokud jsme seděli u něho, vydržely se soustředit dlouho a s velkým úsilím se snažily úkoly splnit. Ale nejdůležitější bylo projevit zájem. Pokud děti viděly, že to co právě dělají, má smysl a líbí se nám to, pokračovaly v práci. V případě, kdy děti náš zájem neviděly, tak práci většinou opustily.

Měli jsme ale opakovaně velmi hezkou zkušenost s tím, že děti jakoukoli aktivitu vítaly, samozřejmě hlavně pokud jsme se jí věnovali společně.

Františka Simonová a Cecilie Novotná

Na závěr

Když jsme se z Dobré Vody vrátili domů a začali přemýšlet nad tím, co jsme prožili a zjistili, uvědomila jsem si, jak zásadní bylo, že jsme v romské komunitě alespoň několik dní mohli žít, prožívat každodenní starosti, jen tak si povídat, zpívat a taky společně něco tvořit. Prožili jsme tak něco, co je pro nás naprosto zásadní, co opravdu změnilo a obohatilo náš pohled na život osobní i na život společnosti. Těch pár věcí, které jsme zjistili o romské češtině a vztahu Romů ke školám, to jsou poměrně jasné a zásadní věci, s nimiž je záhodno něco dělat. Jak je možné, že se o nich ve školství více nemluví, že se romským dětem více nepomáhá? Za sebe mohu říci jeden postřeh. Když jsme do Dobré Vody jeli, měli jsme díky projektu Romi určitě nadprůměrné znalosti o tom, jaké mají romské děti problémy s češtinou. Věděli jsme, že mají menší slovní zásobu, že neumí správně oddělit jedno slovo od druhého a podobně. Ale úplně jiné bylo trávit s nimi společný čas a vidět, co tyto problémy znamenají pro každodenní život. Tyto zkušenosti bychom nikdy nezískali emailovou korespondencí ani vyplňováním skvěle metodicky vymyšlených dotazníků. Takhle bychom nikdy nezažili, jak děti reagují, když něčemu nerozumí, ani čemu vlastně nerozumí, čemu rozumět chtějí a co je jim jedno. To všechno vychází najevo postupně a hlavně úměrně k důvěře, kterou jsme k sobě získávali. Zažili jsme

v osobním kontaktu jejich názor: „Proč ti musím něco psát, když ti to můžu říct a dívat se ti při tom do očí?“ Teď a tady jsme spolu a mě zajímá, co si myslíš, co si přeješ. Nejsi nějaký Rom, kterého potkávám na ulici, jsi Vlasta. To bylo to nejdůležitější, to bylo to, co způsobilo, že se časopis podařil. V tom jsme se poučili my od dětí z Dobré Vody. Komunikace a dorozumění zdaleka nespočívá jen v tom, kolik znám slov a jestli je umím napsat gramaticky správně. V Dobré Vodě nám bylo dobře, i když jsme zde strávili nesmírně náročné dny a setkali se s osudy a příběhy, které nebyly zrovna veselé. Ale nad tím vším bylo něco neobvykle silného, cítili jsme, že jsme mezi lidmi, kteří o nás mají upřímný a dobrosrdečný zájem. Poslední den v Dobré Vodě se nám podařilo vytisknout hotové časopisy, udělat jim jednoduchou barevnou vazbu a zbývalo jediné- časopis Dobrá Vodě denně doma dát do oběhu. Děti se o něj skoro popraly a měly z něj opravdu radost. Odjezd byl těžký, nechtělo se nám pryč, ale věděli jsme, že nás v Dobré Vodě kdykoli zase s radostí přivítají.

Magdalena Bartáková

Poděkování
Tímto bychom chtěli poděkovat lidem, bez kterých by naše práce zřejmě nevznikla.

Anně Dunčekové za pomoc při přípravě programů v Dobré Vodě, také za zajištění ubytování.

Kláře Berkyové za proniknutí do života ve vesnici Dobrá Voda.

Simoně Pišlové za pomoc s přípravou her pro děti a jejich poskytnutí.

Zuzaně Bedřichové za zkonzultování naší práce.

Evě Haunerové, Soně Vašíčkové, Janě Kosové, Lence Kuřátkové, Paní Baizové a vem pracovnicím a pracovníkům Českého západu za všechnu jejich pomoc.

Magdaleně Bartákové za trpělivé dohlížení a skvělou pomoc s naší expediční prací.

Vojtěchovi Vykoukovi, prostě za to, že tam s námi byl a dělal nám společnost s jeho chňapkami.